Prof. dr hab. Jerzy Kosiewicz Warszawa, 12.11.2017

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Joanny Piech nt. „Kultura fizyczna studentów w wybranych państwowych wyższych szkołach w okresie transformacji ustrojowej po 1989 roku w Polsce" pod kierunkiem Pana dr hab. prof. UR Sławomira Drozda

Pani mgr Joanna Piech autorka recenzowanej rozprawy doktorskiej usytuowała swoje badania w urzeczywistnianym od wielu lat w ambitnym, rozległym i owocnym projekcie naukowym, któremu patronuje Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu oraz Uniwersytet Rzeszowski. Został on zapoczątkowany przez prof. dr hab. Kazimierza Obodyńskiego. Kontynuowany był między innymi przez prof. dr hab. Stanisława Zaborniaka i prof. dr hab. Wojciecha Cynarskiego. Wpisał się obecnie w ten nurt dociekań także dr hab. prof. UR Sławomir Drozd. Dotyczy on kultury fizycznej, wychowania fizycznego i sportu akademickiego w Polsce. Efektem owego projektu jest wiele doktoratów, monografii oraz prac zbiorowych opublikowanych pod auspicjami Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Dysertacja Pani mgr Magdaleny Pani mgr Joanny Piech ma – a wynika to z założeń projektu badawczego - charakter teoretyczno-empiryczny. Empirię zastosowała celem pozyskania danych dla zaprojektowanych diagnoz i porównań. Założenia teoretyczne obejmują zaś nurt wyjaśniający i oceniający. Przedsięwzięcie badawcze dotyczy określenia kultury fizycznej studentów po przemianie ustrojowej w Polsce w 1989 roku. Zawarta w rozprawie diagnoza nie tylko zwraca uwagę na objawy, ale też próbuje w sposób kompetentny określić podłoże zmian w kulturze fizycznej, scharakteryzować ich mechanizmy ekonomiczno-infrastrukturowe, środowiskowe oraz organizacyjne. Tworzy w związku z tym stosowny kontekst uzasadniania, czyli konkluzje o charakterze nomotetycznym, pozwalające także zrozumieć złożone podłoże, istotę i sens tych zainicjowanych, zaistniałych i jeszcze trwających: ponad 20-letnich przemian w studenckiej kulturze fizycznej.

Praca jest dobrze i przejrzyście skonstruowana. Składa się aż z dziewięciu głównych rozdziałów opatrzonych numeracją oraz „Wstępu", „Wykazu skrótów i skrótowców", „Wykazu tabel", „Wykazu wykresów", „Bibliografii", „Indeksu nazwisk", z obszernego 4-częściowego „Aneksu" ze wzorami ankiet, a także z krótkiego – ale precyzyjnie oddającego zamysł całej dysertacji - „Summary", to jest streszczenia przygotowanego w języku angielskim.

Dwa pierwsze rozdziały mają wydźwięk sprawozdawczy. Odnosi się to do: „Tradycji wychowania fizycznego w państwowych w państwowych wyższych szkołach w Polsce do 1989 roku" oraz do „Uwarunkowań funkcjonowania kultury fizycznej w państwowych wyższych uczelniach w Polsce w latach 1989-2011". Zawierają one omówienia i charakterystyki wywiedzione z dotychczasowych badań źródłowych i opracowań. Są niezbędne jako punkt wyjścia i podstawa merytoryczna do właściwych dociekań empirycznych, dotyczących podstawowego problemu badawczego zawartego w tytule

dysertacji oraz etapowych problemów badawczych wyszczególnionych zwłaszcza w pozostałych rozdziałach pracy.

Wszystkie wskazane rozdziały pracy posiadają ściśle merytoryczne właściwości. Z wyjątkiem Rozdziału III, który jest poświęcony „Metodologii badań własnych", czyli tym założeniom formalnym, które służyć mają jako instrument do badań ściśle rzeczowych. Odnosi się to zarówno do ustaleń wywodzących się z metodologii ogólnej, jak i z metodologii szczegółowej związanej zwłaszcza z pozyskaniem danych o wydźwięku empirycznym. Ich zbieraniu służą zaprojektowane pytania badawcze.

Z tego rozdziału wnioskujemy, że tytuł pierwszego rozdziału jest zarazem ekspozycją istotnego dla badań jednego z wielu celów etapowych. Dowiadujemy się też z rozdziału metodologicznego, jaki jest pierwszy cel główny pracy. Przedstawiony jest on powyżej w zacytowanym tytule drugiego rozdziału, ale w lekko skondensowanym ujęciu.

Drugim celem głównym jest „ustalenie relacji zachodzącej pomiędzy obecnym stanem kultury fizycznej zaspokajającym indywidualne i społeczne potrzeby oraz aspiracje młodzieży akademickiej a właściwymi potrzebami w tym zakresie" (s. 39).

Pozostałe rozdziały od czwartego do ósmego włącznie stanowią realizację celów etapowych związanych z drugim celem głównym. Ukazują one efekty badań, dotyczących – ujmując rzecz skrótowo - upowszechniania wychowania i sportu w publicznych szkołach artystycznych w wyższych szkołach ekonomicznych i w wyższych szkołach morskich w latach 2012-2014.

Rozdział metodologiczny został klarownie i kompetentnie ustrukturalizowany. Znalazło się w nim oprócz dwóch celów głównych interesujące i rzetelne uzasadnienie, dotyczące podstawowego problemu badawczego, jedenaście trafnie sformułowanych i zasadnych pod względem merytorycznym pytań badawczych oraz jedna hipoteza, założenia metodologii szczegółowej opartej na metodzie monograficznej (diagnostycznej) i związany z nią kompetentny opis szczegółowych metod badań oraz zastosowanych technik i narzędzi.

Zalecałbym niewielką modyfikację hipotezy roboczej (s. 41). Zmieniłbym jej postulatywny wydźwięk - informujący że przemiany społeczne „powinny wywołać" - na ściśle poznawczy, wskazujący na to, że przemiany zachodzące podczas transformacji systemowej po 1989 r., wywołały (lub nie wywołały) procesy przystosowawcze w kulturze fizycznej studentów i zarazem wskazujący, dlaczego tak mogło się stać. W wyniku badań hipoteza robocza może zmienić się w hipotezę bardziej merytorycznie uargumentowaną, to jest w przypuszczenie posiadające większy i bardziej prawdopodobny kontekst uzasadnienia. Następuje w związku z tym potwierdzenie hipotezy i jej ewentualne rzeczowe wzmocnienie. Hipoteza może być też odrzucona.

Sugerowałbym także:

a) zmianę określenia „problem główny dysertacji" (s. 39) na „główny problem badawczy dysertacji", ponieważ problemów głównych związanych z dysertacją może być wiele na przykład problem etyczny, finansowy, organizacyjny czy formalny. Każdy z nich może być równorzędny w stosunku do badawczego.
b) określenie problemu badawczego wyłącznie w postaci zdania oznajmującego (s. 39), to jest zdania o charakterze poznawczym, a nie w postaci pytania. Pytanie jako zdanie nie jest twierdzeniem orzekającym i nie podlega kryteriom prawdy lub

fałszu z punktu widzenia logiki formalnej. Ukierunkowuje ono jedynie – mówiąc w skrócie – i przyczynia się do zbieranie materiału.

Ponadto pragnę dodać, że:

a) uszczegółowienie jednego głównego lub kilku głównych problemów badawczych i związanych z nimi odpowiednio sformułowanych celów badań nie następuje, jak sugeruje autorka, dzięki wprowadzeniu uszczegółowionych pytań (s. 6). Owo uszczegółowienie dokonuje się jedynie dzięki wprowadzeniu etapowych (szczegółowych) problemów badawczych i związanych z nimi etapowych (szczegółowych) celów badawczych. Dzięki pytaniom i właściwie wybranej i zaaplikowanej metodologii zbiera się materiał badawczy, który służy (stosownie opracowany) rozwiązaniu rozmaitych problemów badawczych, potwierdzeniu lub odrzuceniu hipotez i realizacji celów badań o głównym czy etapowym wydźwięku.

b) jeżeli problem badawczy nie jest pytaniem i nie powinien być przedstawiony w postaci pytania, to hipoteza nie powinna być – jak sugeruje Autorka za Jerzym Brzezińskim - „adekwatną odpowiedzią na problem…najprostszą odpowiedzią na problem" (s. 41), lecz wyłącznie próbą rozwiązania – podkreślam rozwiązania - problemu badawczego. Dotyczy to hipotez roboczych i ustaleń hipotetycznych zaistniałych po badaniach.

Powyższa polemika nie dotyczy – mimo wstępnych pozorów - ani Doktorantki, ponieważ nawiązuje ona do istniejącej literatury przedmiotu, to jest do prac pedagoga Tadeusza Plicha, socjologa Stefana Nowaka (s. 39) i psychologa Jerzego Brzezińskiego (s. 41). Żaden z nich nie ma jednak wykształcenia filozoficznego w zakresie metodologii ogólnej. Mimo to wypowiadają się na temat podstawowych (ogólnych) założeń metodologicznych. I na nieszczęście z punktu widzenia metodologii szczegółowej własnych dyscyplin. Zajmują się w związku z tym – ci, solidni w swoim zakresie, naukowcy – metodologią w sposób amatorski i rozpowszechniają błędne poglądy. Rozważania na temat metodologii szczegółowej wymagają bowiem koniecznych i rzetelnych studiów w zakresie metodologii ogólnej.

Natomiast ich ustalenia dotyczące wyłącznie metodologii szczegółowej budzą szacunek, który zakłóca na przykład stwierdzenie T. Plicha, że „hipoteza nie powinna przyjmować postaci szerokiej generalizacji" (s. 41). W związku z tym trzeba by odrzucić hipotezy astrofizyczne, dotyczące początku wszechświata (np. teorii wybuchu) czy ciągłości istnienia układów fizycznych.

Chciałbym ponadto wskazać, by podczas ewentualnych, przyszłych badań z zakresu nauk społecznych stosować – oprócz głównej czy też głównych hipotez - przynajmniej tyle roboczych hipotez etapowych, ile jest rozdziałów merytorycznych, charakteryzujących zakresy badań.

Warto pokreślić, że Kandydatka umiejętnie przedstawiła, a potem umiejętnie aplikowała, „Metody badań oraz wykorzystane techniki" (s. 39-45). Zwróciła między innymi uwagę na metodę monograficzną i związaną z nią diagnozę. Dlatego też posłużyła się techniką obserwacji, techniką analizy dokumentów i techniką wywiadu. Rzetelność zebranego materiału gwarantowała jej „kontrola ze strony osób towarzyszących, zorientowanych w koncepcji prowadzonych badań" (s. 44).

Opracowała materiał stosując metodę idiograficzną wzmocnioną interpretacjonizmem. Dotyczy to opisu oraz charakterystyki badanej rzeczywistości. Pani Magister zastosowała w związku z tym także metodę analityczną, metodę holistyczno-kontekstową i metodę komparatystyczną. Wszystko to posłużyło za podstawę do aplikacji metody aksjologicznej, to jest oceny wpływu przemian społecznych na kulturę fizyczną studentów w wybranych szkołach wyższych. Powyższe metody umożliwiły zastosowanie metody nomotetycznej, wyjaśniającej przyczyny, założenia, mechanizmy ekonomiczne, polityczne, strukturalne, społeczne i uwarunkowania kontekstowe zaistniałych przemian w studenckiej kulturze fizycznej w Polsce. Umożliwiło to aplikację metody syntetycznej podsumowującej wyniki badań oraz zastosowanie metody prewidystycznej określającej (w sposób pesymistyczny) perspektywy rozwoju kultury fizycznej studentów w badanych uczelniach. Efekty tego zostały przedstawione w rozdziale dziewiątym, pod tytułem „Wyniki badań i perspektywy rozwoju kultury fizycznej studentów w badanych uczelniach wyższych".

Doktorantka oparła część empiryczną na wielu mniej lub bardziej rozbudowanych, wieloaspektowych i precyzyjnie opracowanych ankietach, zatytułowanych: „Informacja na temat realizacji programu wychowania fizycznego i sportu w roku akademickim 2010/2011", „Funkcjonowanie regulaminu SWFiS w Uczelni", „Struktura studium wychowania fizycznego" i jego „Baza obiektowa", „Sprawy socjalne nauczycieli SWFiS Szkół Wyższych", „Kadra dydaktyczna studium", „Informacja na temat działalności Klubu Uczelnianego AZS", „Funkcjonowanie KU AZS na Uczelni", „Struktura KU AZS", i jego „Baza obiektowa" oraz „Organizacja sportu i rekreacji dla pracowników uczelni".

Pani mgr Joanna Piech podjęła się zadania pracochłonnego i uciążliwego. Badaniami, które przeprowadziła w latach 2012-2014, objęła 18 publicznych uczelni, to jest Wyższych Szkół Artystycznych w tym 7 akademii sztuk pięknych i 1 uniwersytet artystyczny, 3 uczelnie teatralne i filmowe, 7 Akademii muzycznych i 1 uniwersytet muzyczny, 5 wyższych szkół ekonomicznych oraz 2 akademie morskie .

Pozyskane i opracowane przez Doktorantkę dane zastały znakomicie opracowane i przedstawione w 97 tabelach i w 33 barwnych wykresach.

Część empiryczną rozprawy poprzedziła – jak już wskazałem dwoma kompetentnie opracowanymi rozdziałami teoretycznymi oraz rozdziałem metodologicznym Pierwszy zawiera analizę historyczno-socjologiczną przebiegu zmian w wychowaniu fizycznym w szkołach wyższych przed rokiem 1989, drugi zaś transformację ustrojową w Polsce oraz jej skutki społeczne i wpływ na funkcjonowanie szkolnictwa wyższego w Polsce. Zostały one oparte na wnikliwej kwerendzie bibliotecznej.

Stanowią rzetelne i wnikliwe studium socjologiczno-historyczne charakteryzujące genezę, przebieg i konsekwencje społeczne transformacji ustrojowej oraz ich wpływ na funkcjonowanie szkolnictwa wyższego w Polsce. Kandydatka zwróciła także uwagę na podstawy prawne i finansowe kultury fizycznej w perspektywie wolnego rynku.

Na tej podstawie przystąpiła do prezentacji danych wynikających z własnych badań empirycznych. Przedstawiła je w kolejnych pięciu rozdziałach zatytułowanych następująco:

Upowszechnianie wychowania fizycznego w działalności studium wychowania fizycznego i sportu w państwowych wyższych szkołach artystycznych;

Upowszechnianie wychowania fizycznego w działalności studium wychowania fizycznego i sportu w państwowych wyższych szkołach ekonomicznych;

Upowszechnianie wychowania fizycznego w działalności studium wychowania fizycznego i sportu w państwowych wyższych szkołach morskich;

Działalność klubu uczelnianego akademickiego związku sportowego na polu rozwoju kultury fizycznej w środowisku akademickim w państwowych wyższych szkołach ekonomicznych;

Działalność klubu uczelnianego akademickiego związku sportowego na polu rozwoju kultury fizycznej w środowisku akademickim w państwowych wyższych szkołach morskich.

W tytułach tych rozdziałów usunął bym wyrażenie: państwowe" w relacji do wyższych szkół, ponieważ to są szkoły publiczne. Mogą mieć jednak one w nazwach własnych, wywiedzione z tradycji określenie „Państwowa". Państwowa szkoła jest obecnie szkołą publiczną.

Rozdziały – od czwartego do ósmego włącznie stanowią wraz ze wskazanym wyżej rozdziałem dziewiątym niemalże 70% całości głównego wywodu dysertacji.

We wskazanych częściach pracy Pani mgr Joanna Piech zwróciła uwagę przede wszystkim na zakres kompetencji, zadania i strukturę studium wychowania fizycznego i sportu na badanych uczelniach wyższych, na aktualny stan kadry i potrzeby w tym zakresie, na infrastrukturę sportową, realizację programu wychowania fizycznego, a także współpracę SWFiS z innymi organizacjami uczelnianymi – między innymi z klubami uczelnianymi AZS oraz organizacjami sportowymi spoza uczelni, rekreacyjnymi czy samorządowymi. Omówiła również stan aktualny owych klubów, ich kompetencje, obecny stan organizacyjny i poziom kadry szkoleniowej, zakres i formy współpracy z innymi organizacjami studenckimi oraz ich wpływ na upowszechnianie kultury fizycznej.

Zawarta w rozdziałach empirycznych i teoretycznych metodologia szczegółowa oraz wyniki badań nie budzą zastrzeżeń. Oceniający jest przekonany, że mamy w tym przypadku do czynienia z przejawem bardzo dobrej, a nawet - wyróżniającej się wśród innych – naukowej pracy.

Mgr Joanna Piech potwierdziła przyjętą hipotezę badawczą, wskazując, że mimo iż przemiany społeczne, prawne i ekonomiczne po 1989 roku uruchomiły procesy przystosowawcze w zakresie funkcjonowania wyższych szkół, to nie doprowadziły one do zahamowania procesów obniżających jakość i poziom kultury fizycznej studentów badanych uczelni. Zaobserwowano też „zmniejszenie ilości studentów biorących udział w zajęciach sportowo-rekreacyjnych, stagnację rozwoju infrastruktury sportowej oraz spadek liczby członków AZS" (s. 136). Wynika to między innymi z trudności finansowych uczelni. „Z powodów ekonomicznych ograniczono lub całkowicie zrezygnowano z organizacji obozów i wycieczek" (s. 140).

Poziom zajęć obniżył się mimo wysokich kwalifikacji zawodowych kadry nauczycielskiej, zajmującej się wychowaniem fizycznym, sportem, turystyką i rekreacją. Owe procesy przystosowawcze były bowiem mało innowacyjne. Wynika to ze „stagnacji i niedostrzegania nowych trendów w sporcie i rekreacji, które są atrakcyjne i oczekiwane przez studentów" (s.140).

Kluby uczelniane AZS „Często zmagają się z kłopotami finansowymi, brakiem zrozumienia nauczycieli i kierownictwa studiów...brakiem zainteresowania ze strony młodzieży zajęciami rekreacyjnymi...brakiem trenerów" (s. 42), co pomniejsza znaczenie KU AZS.

Wynika to też z tego, że władze nie stworzyły w czasie przemian społecznych jednolitej koncepcji rozwoju kultury fizycznej. Nie zanosi się na to, ponieważ transformacja ustrojowa trwa nadal i ciągle wymusza nowe formy aktywności naukowej i dydaktycznej w tym także w obrębie akademickiej kultury fizycznej badanych uczelni.

Zaprezentowane przez Panią Joannę Piech konkluzje badawcze charakteryzują wszechstronnie stan kultury fizycznej na wzmiankowanych uczelniach polskich. Wskazują na przyczyny zaistniałych ujemnych zjawisk i mankamentów. Ich częściowa lub całkowita neutralizacja jest oczywistym postulatem wynikającym z tej rozprawy. Zarówno diagnoza, jak i postulat praktyczny przesądzają o dużej randze społecznej danych badań, które wskazują one bowiem na konieczność dalszej intensyfikacji procesów przemian w zakresie akademickiej kultury fizycznej.

Na duże uznanie zasługuje zwłaszcza długa i żmudna kwerenda biblioteczna i świadcząca o tym obfita i kompetentna bibliografia, zwierająca między innymi:

Źródła archiwalne, takie jak:

Archiwum Akt Nowych, Składnica Akt Zarządu Głównego, Zeszyty Historyczne AZS oraz materiały z 28 bibliotek uczelni wyższych.

Ponadto - Źródła drukowane obejmujące druki normatywne takie jak:

a) Dzienniki Ustaw PRL, Roczniki Statystyczne GUS, Rozporządzenia Ministrów: Oświaty i Zdrowia; Szkolnictwa Wyższego, Zdrowia, Oświaty, Kultury i Sztuki; Edukacji Narodowej i Sportu; Nauki i Szkolnictwa Wyższego; Edukacji Narodowej; Zdrowia; zarządzenia, uchwały czy ustawy; do tych źródeł należą także -
b) Prasa i czasopisma,
c) Wydawnictwa źródłowe i
d) Źródła internetowe.

Oprócz owych źródeł zawierających 76 pozycji wyszczególniona została także: Literatura przedmiotu, zawierająca: 5 wydawnictw wspomnieniowych; piśmiennictwo przedmiotowe, w tym: druki zwarte – 148 książek, artykuły - 104 teksty. W sumie bibliografia zawiera 333 pozycje.

Biorąc pod uwagę tak aspekty formalne, jak i merytoryczne: wysoce erudycyjny charakter dysertacji - oraz rozbudowaną i kompetentną literaturę przedmiotu, a także język to znaczy poprawny i przejrzysty styl wypowiedzi, przedstawiam Radzie Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej AWF w Poznaniu z siedzibą w Gorzowie Wielkopolskim, istotną w sensie formalnym konkluzję wskazującą, że recenzowana praca kwalifikuje Panią mgr Joannę Piech do nadania jej stopnia doktora nauk o kulturze fizycznej z wyróżnieniem.